

25. Borodii A. I. Chyselnist ta rozmishchennia yevreiskoho naselennia u Volynskii hubernii u druhi polovyni XIX – na pochatku XX st. / A. I. Borodii // Yevrei v Ukraini: istoriia i suchasnist. – Zhytomyr, 2009. – S.207–213.

26. Kratkaya Evreyskaya Entsiklopediya. – M., 1988. – T.4. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://eleven.co.il/article/12517>.

27. Liubchenko V. Yevrei u skladi Rosiiskoi imperii / V. Liubchenko // Narysy z istorii ta kultury yevreiv Ukrainy. – K.: «Dukh i Litera», 2009. – 440 s.

28. Lutai M. Ye. Do istorii yevreyskykh poselen v Ukraini i na Volyni / M. Ye. Lutai // Etnonatsionalni protsesy na Pravoberezhnii Ukraini: mynule y suchasne. – Zhytomyr: VKF «Polihrafika», 1998. – S.266–269.

Universal S. O., master student of Lesya Ukrainka Eastern European University (Ukraine, Lutsk), Seruy50@ukr.net

To the history of Volyn's Jews community

The article is devoted to the history of the Volyn's Jewish community from the Middle Ages to the beginning of the twentieth century. Causes, dynamics and legal conditions of Jewish migration to the territory of the region, peculiarities of material culture and spiritual life of Volyn's Jews are retraced. Particular attention is paid to the policy of the states (the Grand Duchy of Lithuania, Rzecz Pospolita, the Russian Empire) regarding to the Jewish population during the specified period.

Keywords: Volyn, Jews, Judaism, Kagal, state policy.

* * *

УДК 271.2–56(477)«988/1888»:378.6:271.2(477–25)

Файда О. В.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії середніх віків та візантиністики, Львівський національний університет ім. Івана Франка (Україна, Львів), oleg_faيدا@yahoo.com

Святкування 900–ліття хрещення Русі та Київська духовна академія

З'ясовується роль Київської духовної академії у відзначенні 900–ліття хрещення Русі. Святкування події в Російській імперії було логічним з точки зору державної ідеології. Воно продовжувало і доповнювало відзначення інших ювілеїв, визнаних державною вагомими. Аналізуються публікації, які повинні були підготувати широке ідеологічне тло для події, насамперед промови викладачів Академії. У приміщенні вищого навчального закладу відбулись урочисті збори, на яких були присутні офіційні делегації, переважно з церковного середовища. Основні ідеї святкування загалом співпадали з офіційною ідеологією. Події багатомістової давності сакралізувалися, багато говорилося про роль Провидіння. Завдяки цьому наукова складова була відсутня на друге місце.

Ключові слова: Київська духовна академія, хрещення Русі, Володимир Великий, політика пам'яті, провіденціалізм, І. Малишевський.

У календарі української історії з посеред дат, які виділяються як пропам'ятні не тільки у науковому середовищі, але й на державному рівні, з подій середньовічної епохи виняткове місце зарезервовано за відзначенням хрещення України–Руси. Так, із додатків до однієї з дисертацій, присвячених політиці пам'яті в сучасній Україні, простежується частота звернень з приводу святкування Володимирового чину до Інституту історії України, зафіксована увага щодо дати в указах Президента, постановках Верховної Ради, розпорядженнях Кабінету Міністрів [5, с. 232, 238, 246, 247]. Зрештою, від 2008 р. президентським указом встановлено щорічно відзначати 28 липня День хрещення Київської Русі [14].

Офіційний спомин далеких літописних подій відраховує початок від низки заходів, які мали місце в «матері городів руських» наприкінці XIX ст. У далекому 1888 р.,

з «благовоління» вищого органу церковно–державного управління, зокрема особисто його очільника Константина Побєдоносцева, в Києві та в інших містах Російської імперії відбулася низка святкових заходів, приурочених до 900–ліття Володимирового хрещення Русі. Столичні чиновники поклали обов'язки з організаційного та ідейного наповнення заходів на місцеві кадри. Тому не дивно, що роль творця смислів та інтелектуального модератора події в Києві автоматично припала головному церковно–освітньому осередку півдня імперії, а саме професорсько–викладацькому складу Київської духовної академії (далі – КДА). У світлі підвищеної уваги до проблематики комеморативних практик було б доречно застановитися над внутрішніми механізмами святкування події, яке відбулося 130 років тому.

Вшанування пам'яті св. Володимира і пов'язаних з його особою заходів з охрещення Русі частково досліджено у працях М. Петрова [10; 11], І. Малишевського [7] та М. Солнцева [12].

Мета дослідження – визначити роль вищого духовного навчального закладу у підготовці та проведенні святкових заходів до 900–ліття хрещення Русі. Для вирішення поставленої мети, слід з'ясувати співвідношення функцій, відведених владою Академії в державній політиці пам'яті і позиціонування останньої щодо відзначенні знаменної дати.

Лаконічно сформулював суть приготувань до торжества Микола Петров – один із провідних професорів КДА: «для уяснення и прославления (курсив мій. – О. Ф.) просветительного подвига св. Владимира» [10, с. 254]. Виходячи з цієї тези як засновкової, слід спеціально звернути увагу на співвідношення науково–критичного підходу та славослів'я на честь князя–хрестителя.

Масштабне святкування було вже не першою подією подібного роду. Його слід розглядати в контексті відзначення низки т.зв. «многочечных юбилеев», старт яким поклали заходи у 1862 р. з приводу «тисячелетия со времени основания русского государства», що відбувались у Новгороді [8, с. 4]. Акцент на «багатомістовості» ювілею відіграв особливе значення у двох з них – згаданих новгородських торжествах і у планованих київських, оскільки обидві дати маркували давність, як вважала влада, правлячої династії та її відданість православ'ю. До цих відзначень додавалось вшанування інших двох тисячолітніх ювілеїв, – перекладу слов'янською мовою Святого Письма та пам'яті св. Мефодія, – імперія заявляла цим про культурно–духовну сопричасність до подій всеслов'янського масштабу. Постулювалося, що святкування 988 р. символічно поєднує спогади трьох попередніх урочистостей [8, с. 4].

У вступній статті до святкових «Трудов КДА» (номер за вересень–жовтень 1888 р.) вказувалося, що думка про святкування у Києві була висловлена одним із перших місцевим архіпастирем. У 1886 р. митрополит представив до Святого Синоду проект порядку святкувань у Києві [8, с. 5].

Відгуком на митрополічу пропозицію став виступ на акті КДА проф. Василя Малініна під назвою «Владимир Св[ятой]. как просветитель России». Обрана тема публічної доповіді виходила за межі професійних зацікавлень науковця, адже його сферою було літературознавство. Автор повідомлення з перших рядків стверджує, що очікуване невдовзі «высокое торжество»

пов'язане із минулими у 1885 р. святкуваннями пам'яті першовчителів Кирила та Мефодія. В. Малінін пояснив вибір (незвичної для нього) теми доповіді міркуваннями промоції свята: «Нужно только желать и содействовать, чтобы мысль об этом торжестве, столь важная для укрепления нашего национального самосознания и государственного единства, не заглохла, а достигла своего современного осуществления» [6, с. 654].

Окреслене мовцем завдання було надто загальним і аморфним: «...опираясь на данных науки, ввести деятельность этого государя в должную связь с событиями современной ему эпохи» [6, с. 655–656]. Володимир Святославович для доповідача насамперед будівничий державного організму та реформатор. Прийняття християнства промовець вважав основоположним кроком давньоруської історії, який дав підстави говорити про появу нової європейської держави, і цю набуту європейськість дуже підкреслював [6, с. 655, 662]. В. Малінін з'ясовує шляхи поширення християнства на Русь, відношення попередників Володимира до віри Христової тощо. Доповідь не позбавлена наукового апарату, відзначимо нарочите повторення окремих тез популярного тоді церковного історика майстра скепсису С. Голубинського. Основоположне повідомлення доповіді – приписування Володимирові свідомого і цілеспрямованого бажання постачити «народу» не лише віру, а й християнську освіченість, найперше через писемність і заснування школи. Автор в емоційному захопленні подекуди вдається до очевидних перебільшень, як–то стверджуючи про колосальне поширення християнства в епоху рівноапостольного правителя. Доповідь пересипана щедрими цитуваннями з давньоруських текстів. Завершуючи звернення, мовець вкотре не втомлюється нагадати, що шанування св. князя насамперед необхідне сучасникам, аби відчувати себе гідними великого покликання [6, с. 674].

Новий привід згадати про наближення святкування виявився 31 грудня 1887 р., у день смерті митрополита Петра Могили, коли в КДА традиційно поминали осіб, причетних до її діяльності. Передноворічний характер виступу спонукав мовця окреслити очікування від прийдешнього року. Промову доручили молодому доценту кафедри історії та розбору західних сповідань Сергію Булатову [13, с. 239–240], фахівцю із гебраїстики. Найочікуванішою подією наступного року доповідач, зрозуміло, відзначив урочисте святкування 900–ліття з часу хрещення Русі св. Володимиром. Оскільки далі контекст вимагав висловитися про рівноапостольного князя, доповідач, складається таке враження, просто нагадав ключові пункти минулорічної доповіді В. Малініна про введення Русі хрещенням в коло історичних європейських народів, начал освіти, писемності, школи. Слідом по тексту доповідача вистарчило лише на погано припасовану банальність з приводу того, що «Киевская академия... повидимому была призвана продолжить, развить и укрепить дело, начатое св. Владимиром» [1, с. 207]. С. Булатов намагався вибудувати «містки» між спомином Академії та постаттю князя, однак в загальних рисах конструкція виявилася вельми штучною.

Остаточне урядове рішення про відзначення хрещення Русі прийнято щойно 17 лютого (за ст.ст.) 1888 р., тобто за декілька місяців до святкування,

церемоніал затвердив Святіший Синод. За браком часу низка запланованих заходів не була виконана в намічені терміни. Так, КДА планувала видати «ученое критическое издание первоисточников сведений о жизни и деятельности св. Владимира», однак проект зірвався через нестачу часу та грошей. Академія переключилась на формування збірника «разных статей о св. Владимире» [10, с. 254]. Для огляду відвідувачів був відкритий Церковно–археологічний музей при КДА.

10 липня, напередодні початку святкового тижня, професор Академії Василь Певницький виголосив «Слово», своєрідне напоумлення задля кращого усвідомлення значення прийдешніх урочистих заходів. Стиль цього і інших подібних «слів», апіорі передбачав перенасичення промови риторичними прийомами. Прослідкуймо акценти на шануванні пам'яті про давні події, розставлені доповідачем. Час промови був обраний не випадково, якраз напередодні дня пам'яті княгині Ольги, коли «православная российская церковь начинает торжественно праздновать воспоминание просвещения ..., совершившегося по благодати Божией» [9, с. 619]. Підкреслено сакралізується дійство, тричі вживається слово «святый»: це означення застосовано не лише до віри і хрещення, також йдеться про «свято–русскую землю». В. Певницький робить реверанс приїжджому начальству, стверджуючи, що «священначалие... указало свершить ... торжество». Насправді, як йшлося вище, ініціатива відзначення насамперед виходила з Києва, а центр лише її схвалив. У мові професора зустрічаються терміни «знамение», «промышление», тобто апелював промовець переважно до емоцій, ірраціонального компоненту. Хрещення для В. Певницького – найбільша подія життя «нашего народа», це «наше рождение в духовную жизнь», «начало новой жизни». Автор нерідко переходить майже на проповідницький стиль, складаючи у дні «великих святых воспоминаний» складати хвалу вищій силі за навернення прашурів до християнства. На його думку сам акт хрещення треба розглядати у провіденціальному ключі – Провидіння передало чисту віру з церкви грецької, яка слабла, до «русского православного царства» [9, с. 623–624].

Слідом величання хрещення доповнюють вірнопіддані мотиви славослов'я царствующому монарху, полемічний екскурс проти латинян, і випаді проти унії та старообрядців, а також невіруючих з «образованого класса» [9, с. 632–633]. Усім поіменований наратор докоряє заповідями св. Володимира. В. Певницький навіть вдався до припущення в душі альтернативної історії, що у випадку прийняття Руссю католицтва (а внаслідок цього згодом лютеранства), подальший історичний розвиток був би несприятливим, позбавленим самотності та державної міцності [9, с. 625–626].

Мова історика перенасичена очевидними алюзіями на давньоруські тексти в яких йдеться про хрещення Русі, особливо твір Лларіона. Митрополит Київський середини XI ст. нібито промовляє устами «книжника»–професора з кінця століття XIX–го, кажучи «прославим великого просветителя нашего». Буквально за текстом літопису трактується і легенда про вибір віри [9, с. 626–628].

Ювілейні заходи тривали з 11 до 18 липня. Доволі представницьким був поіменний перелік офіційної делегації. Окрім численних єпископів з території імперії та з–за кордону, низки архимандритів та інших церковних

достойників, кидається у вічі чимало представників слов'янських товариств з різних кутків імперії та з інших країн. Із найвищих державних мужів був присутній обер-прокурор Святішого Синоду К. Победоносцев. Інші запрошені були рангом на кілька порядків нижче. Натомість, дивує фактична відсутність на дійстві представників вищих навчальних закладів як духовних так і світських (у переліку гостей згадуються лише кілька представників університетів, один з яких – професор Університету св. Володимира Юліан Кулаковський) [2, с. 8–9]. Очевидно, широкі кола освіченої публіки не відчували надмірного інтересу до святкувань [12, с. 37].

Ректор КДА єпископ Канівський Сильвестр (Малеванський) долучився до служіння панахиди по князях і княгинях київських, які сприяли утвердженню християнства. Вікарій київської єпархії також брав участь в низці інших церковних заходів, наприклад, у хресному ході з Десятинної церкви до церкви Трьохсвятительської (Василівської) та ін. [2, с. 13].

Академія стала осередком святкування 14 липня, коли в її конгрегаційному залі відбулись урочисті збори для шанування пам'яті св. Володимира. Головував митрополит Київський і Галицький Платон (Городецький), а перелік гостей майже співпадає із зазначеним раніше. Анонімний автор хроніки святкувань не забув у пафосних тонах зауважити, що розміщені на стінах зали портрети покровителів Академії різноманітних видатних діячів, які вийшли з її стін, «як будто принимали участие в торжестве и разделяли те чувства, какие переполняли живых...» [2, с. 17].

Особливою була організація простору в залі. Посередині, на аналої, виставили ікону св. Володимира, перед якою горіла свічка. На столі ж розмістили колекцію «древних изображений св. Владимира», представлену Церковно-археологічним музеєм при КДА. Ці зображення, переважно, копії (знімки) з різноманітних нумізматичних та образотворчих пам'яток від X до XVII ст. [2, с. 17]. Таким чином був організований символічний сакральний простір з реліквією, який поєднувався у приміщенні зали із символічним музейним простором. Після співу церковної пісні та тропаря св. Володимиру (знову алюзія на священодійство) на кафедрі з промовою вийшов професор Академії Іван Малишевський.

У широкій історичній ретроспективі фахівець з давньоруської та візантійської історії звертає увагу на події, які на його думку призвели до хрещення Русі. Як стверджував І. Малишевський, зустріч Русі із християнським Сходом відбулася у надзвичайно сприятливих для першої умов. Науковець стверджував, що саме від початку правління Македонської династії імперія ромеїв, «которой судил Господь быть нашею просветительницею», була максимально готова «к выполнению своей высокой миссии». Вона, звичайно, зберігала апостольське вчення від нападок Заходу. Імперія позбулась проблем з еретичними рухами та переживала інтелектуальне відродження, цей підйом був «благим предвестником» її спроможності подати просвітлення Русі. Додатковим стимулом для Грецького Сходу звернути увагу на землі понад Борисфеном була втрата від середини VII ст. трьох негрецьких патріархатів, яку слід було компенсувати «новими духовними приобретениями» [7, с. 756–758]. І. Малишевський

навіть говорить про оживлення у Візантії просвітницької свідомості щодо слов'ян, щоправда ця теза піддається сумніву в сучасній науці [3].

Просвітницька діяльність Кирила та Мефодія а згодом їхніх учнів здалека підготовляли успіх навернення у праву віру. Передвісткою русичам промовець вважав потрапляння святих братів до Херсону–Херсонесу перед місією на захід. Зрозуміло, що І. Малишевський співставляє літописні події 862 р. (т.зв. зародження на півночі «Русского государства») і перші проблиски християнства на півдні – «политическое рождение Русского народа приветствовалось задатками духовного возрождения через веру». Державу Володимира дослідник вважав вже суто слов'янським утворенням. В ідилічних тонах конструюються біографічні відомості про Володимира. Ще менше раціональні мотиви прагне шукати І. Малишевський в охрещенні Володимира: «На истории обращения Владимира... лежит печать некоторой тайны, как то и бывает там, где в делах человеческих совершаются дела Божьи» [7, с. 761]. Обов'язковим елементом доповіді була ремарка з приводу міцності рівноапостольного князя, який не вагався у вірі між Сходом і Заходом, як інші, а отже своїм вибором залишив нащадкам священний заповіт.

Найбільше вимогам наукової критики відповідає остання частина промови професора, по-суті рефлексія над вшануванням князя від часів Ярослава Володимировича до 1860-х років.

Як і його колега В. Певницький, професор, розмірковуючи про плоди Володимирового вчинку, не оминув нагоди звернути увагу слухачів на велич Романових, на розширені землі, на православну Церкву. Завершив промову І. Малишевський з твердою вірою, що через століття святкування відбудеться з ще більшим розмахом.

Після промови професора Академії слідували виступи православних єпископів з-закордону та єпископів з теренів Російської імперії. Вікарій московської єпархії нагадав про «связь с Киевом Москвы, принявшей от Киева первосвятителей русских» [2, с. 20]. Настоятель грецької церкви у Петербурзі провів паралель: греки були вже великим народом в той час, коли русичі–варвари приймали від них християнство, а тепер греки с благоговінням дивляться на цей народ. Обер-прокурор К. Победоносцев прочитав послання кентерберійського єпископа митрополиту київському Платону, котрий, згадуючи про вітання з приводу пам'ятної дати, не забув згадати про спільних ворогів (католиків) з якими доводиться боротись духовно. Завершився урочистий захід трапезою в апартаментах ректора Академії.

Інші публікації «предуготовляли» величний ювілей в тому значенні, що автори текстів покликались на його наближення і частково обґрунтовували актуальність своїх досліджень приуроченням до ювілею, почали з'являтися в «Трудах КДА» та інших виданнях ще від початку 1860-х рр., коли був даний старт першому з шерегу згаданих раніше ювілеїв важливих для гранд-наративу імперської історії. В одному з номерів «Трудов КДА» проф. М. Петров навіть зробив огляд опублікованих переважно у цьому виданні або ж в інших періодичних органах матеріалів щодо діяльності св. Володимира та його епохи, який, як можна припустити, по-суті, мав б окреслити певний етап, підвести підсумки досліджень [10].

Характерна риса найраніших за часом появи з означених публікацій – вони були складені, як зауважив М. Петров «с *апологетическими* [курсив мій. – О. Ф.] целями и имеют в виду главным образом доказать, что св. Владимир принял св. веру не от католического запада, как... утверждают католические писатели, а с Востока... и что... русские святители с самых первых времен существования Русской церкви предостерегали своих пасомых от латинских заблуждений» [10, с.255–256]. Мета виходу таких публікацій – «защита этой истины» від посягань на цілісність «русского государства», які виявили себе у польському повстанні 1863 р. Апологетизму в цьому випадку був притаманний наступальний характер. Однак, з часом автори розвідок дещо більше переносили акценти на наукову проблематику (по–перше, про обставини, які передували хрещенню Русі, по–друге, про процес прийняття св. Володимиром православ'я та хрещення Русі і, по–третє, про сприятливі для Русі наслідки цієї події та про шанування пам'яті князя–хрестителя). У більшості публікацій актуалізувалася думка про облаштування прийдешніх святкувань. Автори зазначених наукових розвідок та промов – здебільшого представники професорсько–викладацького складу КДА, а також дослідники, яким Академія надавала свій друкований орган як трибуну. У моїй статті свідомо випускаю з–під уваги цей пласт матеріалу, насамперед концентруючись на текстах меморіального призначення.

Безпосередньо ж перебіг святкування у «матері городів руських» висвітлювався в окремому спареному випуску «Трудов КДА» (вересень–жовтень 1888). У вступних повідомленнях номера, автор яких не зазначений, відтворена хроніка основних заходів торжества. Зазначений номер «Трудов КДА» вийшов нетиповим для наукового видання, це був швидше докладний звіт кореспондента інформаційного видання: його зміст становили слова, промови, вітання, виголошені тости, зміст вітальних телеграм, дайджест відгуків іноземної преси про святкування і т.п.

Таким чином, КДА, солідаризуючись з місцевим архієреєм, посилило долучилася до формування інформаційної підтримки запланованим святкуванням. Влітку 1888 р. навчально–науковий заклад опинився в осерді урочистих подій. У процесі святкування, а також упродовж попередніх років, до абсолюту була зведена глорифікація подій дев'ятисотлітньої давнини та її головного актора – князя Володимира. Канонізований православ'ям образ володаря у приурочених до свята текстах здебільшого не може позбутися рис ідеального правителя. Він постає як неймовірно ефективний лідер, який приймає винятково вивірені рішення щодо майбутнього держави величезних просторів над Дніпром, народу та церкви. Такий ідеалізований образ спирається на елементи провіденціалізму в трактуванні подій хрещення, яке сполучається з телеологічними пасажками. На тлі високого емоційного піднесення мовці штучно нагнітали полеміку із католицькою церквою, не вважали за необхідне говорити про участь західного християнства в поширенні Христового вчення на руських теренах. Перелічені складові концентрує у собі ключовий для святкувань текст – доповідь проф. І. Малишевського. Разом з тим, церковно–державний характер події не касувався науково–дослідної складовою, однак відтіснив

її на другий план. Частина запланованих суто наукових проєктів так і не змогла втілитися в життя.

Список використаних джерел

1. Булатов С. А. Речь в день поминования Киевской Академией ее основателей, благодетелей и всех в ней учивших и учившихся (31 декабря 1888 г.) // *Труды Киевской духовной академии* (далі – ТКДА). – 1888. – №2. – С.206–216.
2. Дни юбилейного торжества в Киеве // ТКДА. – 1888. – №9–10. – С.8–56.
3. Иванов С. А. Византийское миссионерство: Можно ли сделать из «варвара» христианина? – М., 2003. – 376 с.
4. Кузьміна С. Л. Малінін Василь Миколайович // *Київська духовна академія в іменах: 1819–1924*. Енциклопедія. – В 2–х тт. / Упоряд. М. Л. Ткачук. – Т.2: Л–Я. – К., 2016. – С.137–140.
5. Любарєв А. В. Політика пам'яті щодо радянської спадщини в Україні (2005–2015 рр.). Дис. ... канд. іст. наук. – К., 2017.
6. Малінін В. Н. Владимир Св. как просветитель России // ТКДА. – 1886. – №12. – С.654–674.
7. Малышевский И. И. Речь, сказанная в торжественном собрании Киевской духовной академии 14 июля 1888 года по случаю исполнившегося девятисотлетия со времени крещения России // ТКДА. – 1888. – №8. – С.756–771.
8. Мысль о праздновании девятисотлетнего юбилея крещения России и приготовления к нему // ТКДА. – 1888. – №9–10. – С.1–7.
9. Певницкий В. Ф. Слово, сказанное 10 июля 1888 г. (в 4–ю неделю по пятидесятнице), накануне церковного торжества по случаю, исполнившегося девятисотлетия со времени крещения России при св. Владимире // ТКДА. – 1888. – №8. – С.619–634.
10. П[етров]. Н. Обзорение сделанного Киевскою Академией по изучению эпохи св. Владимира // ТКДА. – 1888. – №6. – С.254–299.
11. Петров Н. Чествование памяти св. Владимира на юге России и в частности в Киеве // ТКДА. – 1888. – №7. – С.594–616.
12. Солнцев Н. И. «Крещение Руси»: история юбилеев и мемориальная политика // *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*. – 2012. – №6 (3). – С.36–41.
13. Ткачук М. Л. Булатов Сергій Олександрович // *Київська духовна академія в іменах: 1819–1924*. Енциклопедія. – В 2–х тт. / Упоряд. М. Л. Ткачук. – Т.1: А–М. – К., 2015. – С.239–241.
14. Указ Президента України «Про День хрещення Київської Русі–України». – URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/668/2008>

References

1. Bulatov S. A. Rech' v den' pominoveniya Kievskoj Akademiej ee osnovatelej, blagodetelej i vsekh v nej uchivshih i uchivshihysya (31 dekabrya 1888 g.) // *Trudy Kievskoj duhovnoj akademii* (dali – TKDA). – 1888. – №2. – S.206–216.
2. Dni yubilejnogo torzhestva v Kieve // TKDA. – 1888. – №9–10. – S.8–56.
3. Ivanov S. A. Vizantijskoe missionerstvo: Mozhno li sdelat' iz «varvara» hristianina? – M., 2003. – 376 s.
4. Kuzmina S. L. Malinin Vasyl Mykolaiovych // *Kyivska dukhovna akademiia v imenakh: 1819–1924*. Entsyklopediia. – V 2–kh tt. / Uporiad. M. L. Tkachuk. – T.2: L–Ja. – K., 2016. – S.137–140.
5. Liubarets A. V. Polityka pamiati shchodo radianskoj spadshchyny v Ukraini (2005–2015 rr.). Dys. ... kand. ist. nauk. – K., 2017.
6. Malinin V. N. Vladimir Sv. kak prosvetitel' Rossii // TKDA. – 1886. – №12. – S.654–674.
7. Malyshevskij I. I. Rech', skazannaya v torzhestvennom sobranii Kievskoj duhovnoj akademii 14 iyulya 1888 goda po sluchayu ispolnivshegosya devyatisotletiya so vremeni kreshcheniya Rossii // TKDA. – 1888. – №8. – S.756–771.
8. Mysl' o prazdnovanii devyatisotletnego yubileya kreshcheniya Rossii i prigotovleniya k nemu // TKDA. – 1888. – №9–10. – S.1–7.
9. Pevnickij V. F. Slovo, skazannoe 10 iyulya 1888 g. (v 4–yu nedelyu po pyatidesyatnice), nakanune cerkovnogo torzhestva po sluchayu, ispolnivshegosya devyatisotletiya so vremeni kreshcheniya Rossii pri sv. Vladimire // TKDA. – 1888. – №8. – S.619–634.
10. P[etrov]. N. Obozrenie sdellanogo Kievskoyu Akademiej po izucheniyu ehpyhi sv. Vladimira // TKDA. – 1888. – №6. – S.254–299.
11. Petrov N. Chestvovanie pamyati sv. Vladimira na yuge Rossii i v chastnosti v Kiyeye // TKDA. – 1888. – №7. – S.594–616.
12. Solncev N. I. «Kreshchenie Rusi»: istoriya yubileev i memorial'naya politika // *Vestnik Nizhegorodskogo universiteta im. N. I. Lobachevskogo*. – 2012. – №6 (3). – S.36–41.

13. Tkachuk M. L. Bulatov Serhii Oleksandrovykh // Kyivska dukhovna akademiia v imenakh: 1819–1924. Entsyklopediia. – V 2–kh tt. / Uporiad. M. L. Tkachuk. – T. I: A–M. – K., 2015. – S. 239–241.

14. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro Den khreshchennia Kyivskoi Rusi–Ukrainy». – URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/668/2008>

Faida O. V., PhD in historical science, associate professor of the history of the middle ages and Byzantine studies department, Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine, Lviv), oleg_faida@yahoo.com

Celebration of the 900th anniversary of the baptism of Rus and the Kyiv Theological Academy

The article clarifies the role of the Kyiv Theological Academy in the celebration of the 900th anniversary of the baptism of Rus. The celebration of the events was logical in terms of state ideology in the Russian Empire. It continued and complemented the commemoration of other jubilees, recognized as important by the state. The publications that were supposed to prepare a broad ideological background for the event, especially the speeches of the Academy's lecturers, were analyzed. A solemn meeting took place in the building of the higher educational institution. The meeting was attended by official delegations, mostly from the church environment. The main ideas of the celebration generally coincided with the official ideology. Centuries-old events were sacralized, the role of Providence was discussed a lot. Thanks to this, the scientific component was pushed to the second place.

Keywords: Kyiv Theological Academy, baptism of Rus, Volodymyr the Great, politics of memory, providentialism, I. Malyshevskiy.

* * *

УДК 94(429:24)

Гай–Нижник П. П.,
доктор історичних наук, завідувачий відділу
історичних студій, Науково–дослідний інститут
українознавства МОН України (Україна, Київ),
hai-nyzhnyk@ukr.net

Революційні події в Україні: БОРІТЬБА ЗА ПРАВО ВИБОРУ І НАЦІОНАЛЬНУ ГІДНІСТЬ (листопад 2013 р. – лютий 2014 р.)

Висвітлюється перебіг революційних процесів в Україні, зокрема у Києві, протягом листопада 2013 – лютого 2014 рр., дії влади на придушення протестних виступів й геополітичний аспект політики режиму В. Януковича в контексті протистояння народу й влади та зовнішньополітичних впливів Російської Федерації тощо.

Ключові слова: Революція Гідності, Янукович, зовнішня політика України.

У листопаді 2013 р. після тривалих переговорів держава стояла на порозі підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, але в другій половині місяця поширилися відомості про те, що Угоду не буде підписано через низку причин, зокрема, у зв'язку з невиконанням Україною вимог ЄС та напругою між Україною і Російською Федерацією, результатом якої стала нова торговельна війна [4]. Почалися заклики до всенародної демонстрації підтримки Україною тісніших зв'язків з Європою. Ці заклики посилили настрої громадянських протестів, який існував в Україні з літа 2013 р. і був спричинений низьким рівнем життя, зростанням цін і високим рівнем безробіття [5].

20 листопада Кабінет міністрів України у прес-релізі повідомив, що під час прес-конференції у Санкт-Петербурзі (Російська Федерація) прем'єр-міністр М. Азаров заявив, що Україна продовжує підготовку до підписання Угоди про асоціацію. Проте наступного дня Кабінет міністрів раптом (?)

ухвалив розпорядження №905–р під назвою «Питання укладання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їх державами–членами, з іншої сторони» [20, р. 9] й призупинив підготовку до підписання Угоди, яке мало відбутися на саміті Східного партнерства наприкінці листопада 2013 року. Також зазначалося, що Україні потрібно переглянути свої торговельні відносини з Російською Федерацією та іншими членами Співдружності Незалежних Держав.

Після цього рішення в соціальних мережах почали з'являтися заклики зібратися на Майдані Незалежності у Києві на підтримку проєвропейського вибору України. Перші учасники акцій протесту, в тому числі й автор цих рядків, зібралися там ввечері 21 листопада 2013 р.¹, наступного дня – після того, як Окружний адміністративний суд міста Києва своїм рішенням за результатами розгляду звернення Київської міської державної адміністрації заборонив проведення акцій у центрі міста. 24 листопада відбулася перша масова демонстрація за Україну в Європі та проти влади. За даними з різних джерел, у ній взяло участь від 50 тис. до 100 тис. осіб. Учасники акції вимагали відставки уряду та розпуску Верховної Ради у разі не підписання Угоди про асоціацію.

Протестанти підійшли до будівлі Кабінету міністрів, біля якої вже зібралися окремі групи антимайданівців разом із так званими «гітушками». Тоді ж загонами «Беркуту» застосували сльозогінний газ у відповідь на начебто насильницькі дії з боку учасників акцій протесту, що виступили проти влади, хоча деякі джерела повідомляли про застосування димових шашок, а не сльозогінного газу. Перші намети представників опозиційних політичних сил почали з'являтися на Європейській площі та на Майдані Незалежності.

Того ж дня, 24 листопада, влада вперше кваліфікувала мітингувальників як «терористичну» загрозу. Так, з'явилося розпорядження начальника Головного управління СБУ у м. Києві та Київській обл., генерал-майора О. Щеголева до керівників регіональних органів суб'єктів боротьби з тероризмом – членом Координаційної групи АТЦ при Головному управлінні СБУ «Щодо приведення до ступеня готовності «підвищена», у якому зазначалося, що штабом Антитерористичного центру при СБУ України було нібито «отримано інформацію щодо можливого вчинення 24 листопада ц.р. в м. Києві злочину терористичного спрямування» [13]. Таке ж розпорядження було вироблено й 27 листопада, проте з відрізком термінів щодо «злочину терористичного спрямування» від 25 по 30 листопада 2013 року [13].

28–29 листопада 2013 р. у Вільнюсі (Литва) відбувся саміт ЄС за участю лідерів країн «Східного партнерства» (Грузія, Азербайджан, Вірменія, Молдова, Білорусь, Україна, Євросоюз). Очікуваного підписання угоди про

¹ Автор цих рядків звернувся з промовою до ще нечисленних тоді мітингувальників з даху автомобіля (переді мною виступав В. Кличко, після мене – А. Скоропадський), у якій закликав громадськість вимагати не лише відставки М. Азарова, а й дострокових виборів президента України.